

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

مداخلات دولت‌ها در صنعت فولاد

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب‌سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: **تینا صالحی**

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	مقدمه
۱	جایگاه صنعت فولاد کشور
۲	نقش دولت در صنعت فولاد
۲	- بورس
۲	- سیاستگذاری
۳	- عوارض صادراتی
۳	آثار ناشی از ورود دولت در بازار فولاد
۴	راهکارهایی برای بهبود شرایط صنعت فولاد
۴	کلام آخر

مقدمه

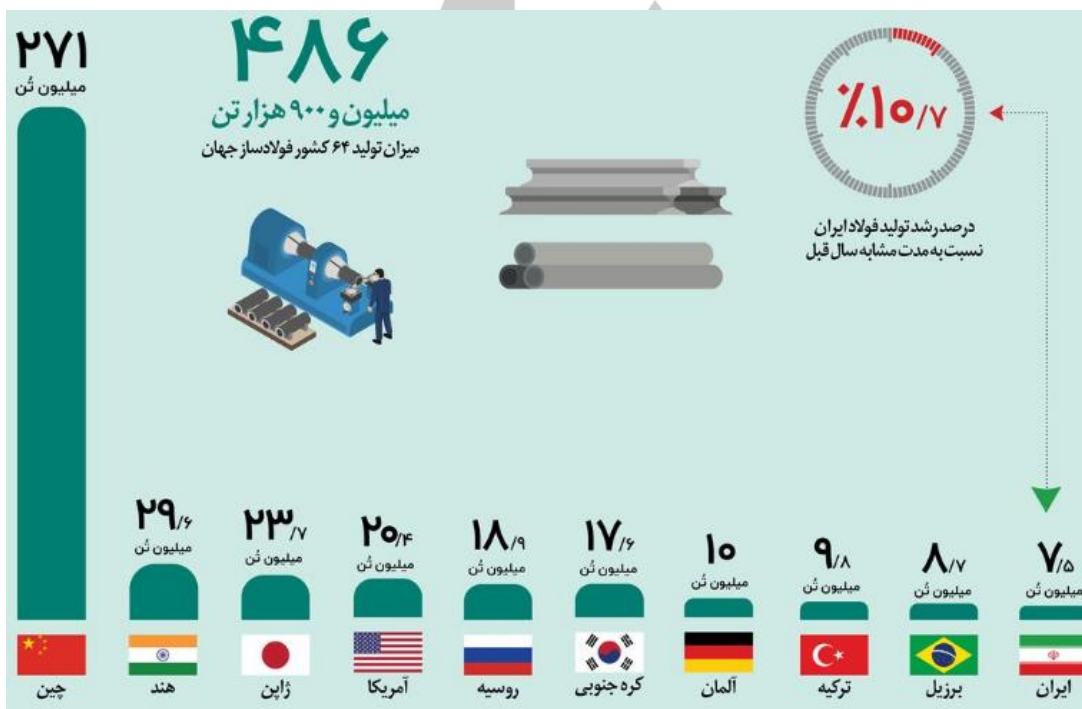
صنعت فولاد یکی از مهم‌ترین صنایع مادر در کشور است که به دلیل وجود نیروی کار و منابع انرژی ارزان و همچنین معادن فراوان، مزیت فراوانی پیدا کرده است. بخش بزرگی از این صنعت در دست دولت است و سابقه آن نشان می‌دهد که چندان در عملکرد خود، در راستای اهداف اسناد بالادستی، موفق ظاهر نشده است.

در این پژوهش به جایگاه صنعت فولاد کشور و عملکرد دولت در این سال‌ها پرداخته شده است. همچنین راهکارهایی برای مفید شدن نقش دولت در صنعت فولاد، پیشنهاد شده است. برای تدوین این پژوهش با کارشناسان پژوهشکده امنیت اقتصادی تدبیر مصاحبه و از داده‌های این پژوهشکده استفاده شده است.

جایگاه صنعت فولاد کشور

توسعه صنعت فولاد، یکی از ملاک‌های صنعتی بودن کشورها در جهان است. بسیاری از صنایع از جمله حمل و نقل، ماشین‌سازی، برق، ساختمان و ... تحت تاثیر وضعیت فولاد و قیمت آن است.

در ۳ ماهه نخست سال ۲۰۲۱، ایران دهمین کشور تولیدکننده فولاد در جهان بوده است. این رقم یک رشد ۱۰ درصدی را نسبت به مدت مشابه در سال قبل نشان می‌دهد.

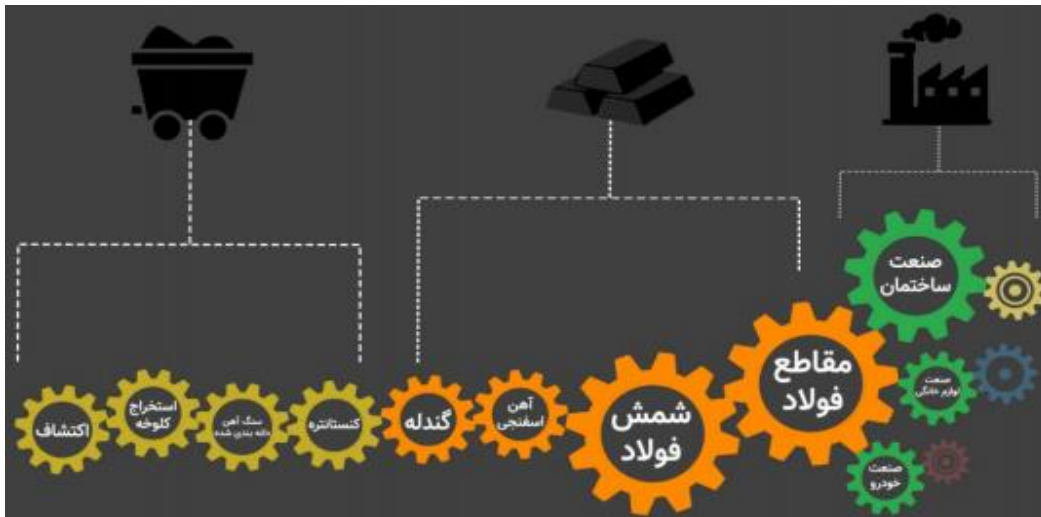

شیوع کووید ۱۹، سبب کاهش تولید فولاد در جهان شد و تنها سه کشور ایران، چین و ترکیه در این مدت افزایش تولید را تجربه کردند.

نقش دولت در صنعت فولاد

دولت در سه بخش بورس، سیاستگذاری و عوارض صادراتی، مداخلاتی در زنجیره تولید آهن و فولاد دارد. این نقش در مهم‌ترین بخش که معادن است و ۶۰ درصد از ارزش افزوده این زنجیره را شامل می‌شود پررنگ‌تر است.

شکل زیر، زنجیره فولاد از اکتشاف تا صنایع پایین‌تر را نشان می‌دهد:

- بورس

ورود صنایع بالادستی به بورس کالا، سبب شفافیت مبادلات و قیمت‌گذاری مناسب محصول می‌شود اما در سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، دولت با تعیین قیمت پایه شمش فولاد و تعیین میزان عرضه تولیدکنندگان بزرگ و همچنین قیمت‌گذاری مواد اولیه^۱ زنجیره، کنترل را به دست گرفت. این مداخلات، همواره مشکلات زنجیره فولاد را افزایش داد.

در بخش عرضه نیز، کف عرضه را تعیین کرده و خریداران ورق را ملزم به عرضه ۷۵ درصدی محصولات در بورس کرد همچنین تقاضا به سامانه بهین یاب محدود شد. این محدودیت‌ها سبب کاهش صادرات و تقاضای داخلی گشت. سامانه بهین یاب نیز تقاضای کاذب ایجاد کرد.

ابطال برخی از معاملات بورس به وسیله ستاد تنظیم بازار وزارت صمت، بدون مشورت انجمن فولادسازان، از دیگر مداخلات دولت در بورس، در این سال‌ها بوده است.

قیمت‌گذاری دولتی از اعتبار بورس می‌کاهد و تولیدکننده را به سمت بازار آزاد هدایت می‌کند.

- سیاستگذاری

دولت می‌تواند با نظارت صحیح، از فساد و افزایش بی‌رویه قیمت‌ها جلوگیری کند. این قیمت‌گذاری باید با قیمت‌های جهانی هماهنگ باشد. در ایران قیمت فولاد بر اساس قیمت‌گذاری کشورهای (CIS) انجام می‌گیرد اما تاثیر سیاست‌های

۱ - مواد اولیه‌ای مثل: سنگ آهن، آهن اسفنجی، کنسانتره و گندله

دولت بر این قیمت بیشتر است. در همین راستا سال ۹۹، شیوه‌نامه‌ای به تولیدکنندگان ابلاغ شد که هدف آن صادرات و تنظیم بازار داخل بود اما کارشناسان معتقدند ورود مجلس به مسائل بالادستی فولاد لازم نیست. گره اصلی در بخش توزیع و فروش شمش است و به دلیل گستردگی صنعت فولاد و مجزا بودن مشتری در هر بخش زنجیره، نباید دست‌ورعمل برای کل زنجیره صادر شود.

- عوارض صادراتی

این عوارض با هدف کمک به صنعت فولاد و جلوگیری از کمبود مواد اولیه و محصول وضع شد، اما به عنوان مثال: درجه خلوص سنگ‌های آهن با هم متفاوت است که عوارض یکسان ۲۵ درصد برای آن اعمال می‌گردد و یا عوارض ۱۰ درصد آهن اسفنجی، مانع از صادرات به موقع محصول و ارزآوری می‌شود.

با توجه به اینکه دولت با هدف کنترل تورم در قیمت‌گذاری کالاها ورود می‌کند، در نهایت اعمال این دخالت‌ها، به هدف اصابت نکرده و در مورد صنعت فولاد، تورم محصولات پایین‌دست نشان از انتفاع مردم ندارد.

آثار ناشی از ورود دولت در بازار فولاد

- از بین رفتن نظارت دولت بر معاملات سنگ آهن، کنسانتره، گندله و آهن اسفنجی

- انحراف در قیمت محصولات نهایی فولادی

- زمینه‌سازی برای سوء استفاده دلالان

- کاهش انگیزه توسعه فناوری‌های تولید

- زمینه‌سازی برای رانت و فساد

- تعطیلی معادن کوچک به دلیل نبود انتفاع

- کاهش کارایی بورس کالا در تعیین قیمت

راهکارهایی برای بهبود شرایط صنعت فولاد

کلام آخر

فولاد از پرمصرف‌ترین فلزات جهان است و کشورهای توسعه یافته، معمولاً در رتبه‌های بالای تولید و مصرف فولاد قرار دارند. در ایران این صنعت از ظرفیت بالای تولید برخوردار است. اهمیت صنعت فولاد به دلیل ارتباط آن با بسیاری از صنایع کشور، بسیار زیاد است.

عملکرد دولت در سال‌های اخیر در این بخش چندان مثبت نبوده است و دخالت‌های دولت در حوزه‌های قیمت‌گذاری، اجبار به عرضه در بورس کالا، عوارض و محدودیت‌های صادراتی و سهمیه‌بندی مواد اولیه، از جمله مهم‌ترین عواملی است که گاهی در پیشبرد اهداف بالادستی دست‌انداز ایجاد کرده است.

به نظر می‌رسد در راستای کاهش وابستگی اقتصاد به نفت، محصولات معدنی جای خود را در تولید و صادرات باز کرده است و احتمالاً به هدف ۵۵ میلیون تن فولاد در چشم‌انداز ۱۴۰۴ دست خواهد یافت.